

OBIEKT	Nagrobek nr 55 znajdujący się na zamkniętym Cmentarzu Ewangelickim w Gdańsku – Ujeścisko
NAZWA OPRACOWANIA	PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
ADRES OBIEKTU	ul. Cedrowa - Gdańsk
PODSTAWA OPRACOWANIA	Opracowanie i kosztorys powstały w ramach wolontariatu [REDACTED]
AUTORZY : tekst : [REDACTED]	Maria Zakrzewska konserwator detalu architektonicznego nr dypl.823/1976 [REDACTED]

GDAŃSK - 2021

Fot.1 Nagrobek oznaczony numerem 55 na cmentarzu ewangelickim Gdańsk-Ujeścisko.

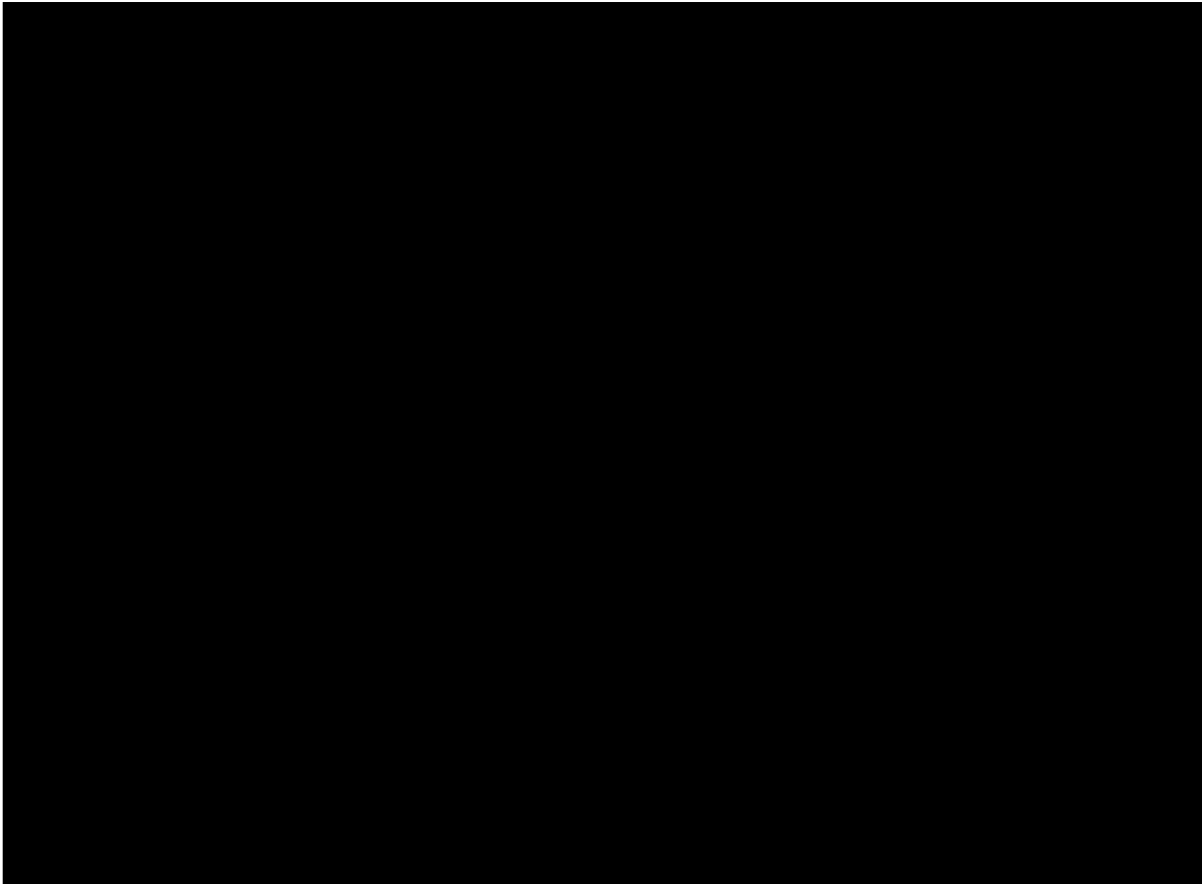
I. WPROWADZENIE

Przedmiotem opracowania jest nagrobek nr 55 znajdujący się na zamkniętym cmentarzu ewangelickim w Gdańsku - Ujeścisko przy ulicy ul. Cedrowej.

II. HISTORIA OBIEKTU.

Cmentarz w Ujeścisku, to cmentarz ewangelicki (Evangelischer Kirchhof), założony w XVII wieku przy powstałym wówczas kościele św. Jerzego. Położony u zbiegu obecnych ulic Warszawskiej i Cedrowej, na skraju dawnej osady i pól uprawnych zajmował powierzchnię 1,20 ha. Założony został na planie prostokąta wydłużonego równoległe do ul. Cedrowej, z aleją główną biegnącą w osi. założenia Cmentarz był czynny do czasu II wojny światowej, po roku 1945 został zdewastowany, a w końcu zamknięty 8 kwietnia 1961 roku. Część cmentarza uległa zniszczeniu podczas modernizacji ul. Cedrowej, przez poprowadzenie chodnika oraz kanalizacji. W roku 2008 przyjęto koncepcję rewaloryzacji tego terenu, wstępnie go uporządkowano i ustawiono pamiątkową tablicę z czarnego marmuru, informującą o istnieniu ewangelickiego cmentarza na tym właśnie miejscu.¹

¹Informacje zaczerpnięte z Gedanopedii, autor hasła Joanna Labenz

Teren cmentarza jest ważnym miejscem pamięci historii Gdańska i gdańszczyzan. W 1807 roku pochowano tu poległych w walkach o Gdańsk polskich żołnierzy. Wśród odkopanych relikwów są fragmenty nagrobków z różnymi datami i tak np. płyta nagrobna z datami pochówków z 1831 i 1861 została w 2006 przeniesiona do Lapidarium. Dzięki prowadzonym społecznie pracom jest coraz więcej odsłoniętych nagrobków, jednym z nich jest właśnie **nagrobek nr 55, który wymaga pilnego przeprowadzenia prac konserwatorskich.**

III. STATUS OBIEKTU

Dawny cmentarz ewangelicki (Ujeścisko), znajdujący się przy ulicy Cedrowej 64, dz. nr 139/2 obr. 075, wpisany jest do ewidencji zabytków pod pozycją nr 720 (wg. *zaktualizowanej Aktualna wersja gminnej ewidencji zabytków wg stanu na dzień 9 lutego 2021 r.*). Cmentarz jako teren miejski formalnie podlega GZDiZ.

IV. OPIS OBIEKTU i OCENA STANU ZACHOWANIA

Nagrobek to prostokątne obramowanie ziemnej kwatery grobowe, rodzaj tumbi z dekoracyjnymi płycinami umieszczonymi między słupkami (filarkami).

Cztery słupki ujmują naroża nagrobka, kolejne cztery dzielą w połowie jego boki. Słupki zakończone są czterospadowymi nakrywami o niewielkim spadku. Płyciny ozdobione zostały kwadratowymi płytkami czerwonego i jasnoszarego wapienia ölandzkiego i ornamentálną bordiurą z czerwonej terrakoty.

Stan zachowania jest zły, widzimy dużo przemieszczeń, spękań i ogrom ubytków partiach betonowych. Szczęśliwie zachowała się jedna nakrywa słupka co pozwoli na odtworzenie nakryw na słupkach pozostałych. Niewielkie ubytki widzimy też w partiach dekoracji terakotowych i w płytkach wapienia. Rama ma cztery pęknięcia, po jednym z każdej strony. Płytki ozdobne zachowały się w całości. Widoczne są ślady naprawy -po pęknięciu obramowania - szczelinę uzupełniono zaprawą cementową. Części obramowania zostały odnalezione w 2018 roku i umieszczona na swoim miejscu. Fragmenty elementów zdobniczych jak i fragmenty górnej krawędzi tumbi są zabezpieczone i przechowywane i wykorzystane zostaną w procesie konserwacji

Nagrobek jest niekompletny, nie zachowała się tablica inskrypcyjna, która pozwoliłaby zidentyfikować osoby pochowane, zachowały się jednak ślady mocowania tablicy na jednym z jej boków. Być może w trakcie dalszych prac uda się odnaleźć choćby jej fragmenty

Rodzaj użytych materiałów a także eklektyczna stylistyka nagrobka skłaniają by datować go na koniec XIX lub początek XX wieku. Zastanawiające jest użycie do zdobienia płytek wapienia ölandzkiego pochodzących zapewne z „odzysku” a stosowanych powszechnie w Gdańsku do wykonywania posadzek w kościołach, dworach a nawet kamienicach mieszczańskich w okresie od średniowiecza do wieku XIX.

Ceramiczne bordiury są podobne do ceramicznych elementów jakie w dużej ilości zastosowano do dekoracji elewacji dworu w Zakonicznie², jego nieodległe sąsiedztwo być może ma związek z tym właśnie nagrobkiem.

² Obecny dwór (przy ulicy Wieżyckiej) powstał w I połowie XIX wieku na fundamentach poprzedniego dworu. Do czasów II wojny należał do rodziny Wendtów zamordowanej przez żołnierzy armii sowieckiej.

V. OCZEKIWANE EFEKTY PRAC

Celem planowanych, kompleksowych prac remontowo-konserwatorskich jest scalenie i wyeksponowanie nagrobka poprzez wykonanie prac poprawiających jego stan techniczny co jednocześnie wpłynie na estetykę zniszczonego obiektu. Konserwacja tego nagrobka przyczyni się do utrwalenia wartości historycznych i poznawczych całego, zabytkowego zespołu cmentarza ewangelickiego.

VI. ZAKRES PLANOWANYCH PRAC KONSERWATORSKICH

- demontaż spękanych i przemieszczonych fragmentów tumb
- usuwanie wtórnych niefachowych uzupełnień (betonowych zapraw)
- doczyszczanie powierzchni nagrobka
- uzupełnienie i „podbicie” fundamentów
- osadzanie elementów obramienia
- uzupełnianie ubytków w obrębie betonowych elementów architektonicznych : płaszczyzny płaskie, profile i słupki (filarki) z nakrywami
- uzupełnianie ubytków w obrębie użytych do dekoracji płycin dwubarwnych płytek wykonanych z wapienia ölandzkiego
- uzupełnianie ubytków w obrębie dekoracyjnych bordiur wykonanych z terrakoty
- niezbędne scalenie kolorystyczne w obrębie uzupełnień
- hydrofobizacja powierzchni wszystkich elementów
- zabezpieczenie wewnętrznej powierzchni ścian obudowy nagrobka przez wykonanie hydroizolacji
- wypełnienie wnętrza kwatery ziemią na drenującej podsypce żwirowej

VII. TECHNOLOGIA PRAC KONSERWATORSKICH

1. Konserwacja powierzchni betonowych.

- 1.1. wykonać wstępne mycie nagrobka wodą pod niewielkim ciśnieniem,
- 1.2. zlikwidować mchy i glony porastające powierzchnię kamienia przy pomocy np. preparatu *Algat* firmy Altax; preparaty aplikować zgodnie z instrukcją producenta,
- 1.3. zdemontować spękane i przemieszczone elementy,
- 1.4. usunąć wtórne, niefachowe uzupełnienia – z zaprawy cementowej,
- 1.5. powierzchnię nagrobka umyć ciepłą wodą i/lub parą wodną podawaną pod ciśnieniem lub czyścić drobnym miękkim ścierniwem podawanym z

pistoletu pod niewielkim ciśnieniem, ciśnienie robocze i rodzaj kruszywa należy dobrać tak by nie uszkodzić powierzchni betonu,

Uwaga:, detal ceramiczny i płytki z wapienia ölandzkiego myjemy tylko wodą lub parą wodną, w trakcie zabiegu czyszczenia kruszywem elementy te należy osłaniać.

- 1.6. dokonać napraw stabilizujących fundament z użyciem zapraw betonowych z dodatkiem spoiw trasowych,
- 1.7. osadzić zdemontowane partie obramowania na zaprawę cementową a w razie potrzeby wykonać kotwienia spękań, stosować kotwy z materiałów nierdzewnych lub tzw. kotwy chemiczne. Kotwy zamaskować.
- 1.8. wzmocnić pozostawione partie oryginalnych zapraw hydrofilnym preparatem wzmacniającym do podłoża mineralnych np. preparatem KSE 300 firmy Remmers,
- 1.9. wypełnić ujawnione spękania betonu preparatami do iniekcji,
- 1.10. brakujące partie obramienia i filarów oraz drobne ubytki uzupełnić tynkiem mineralnym, cementowo-wapiennym o właściwościach zbliżonych do materiału oryginalnego (struktura, kolor, faktura powierzchni), wskazane zaprawy trasowe .
- 1.11. po naprawie i uzupełnieniu powierzchni należy ocenić jednorodność kolorystyczną podłoża. W wypadku dużych różnic wykonać scalanie kolorystyczne laserunkowymi arbami na bazie silikatów lub siloksanów (Keim, Remmers)
- 1.12. **wykonać hydroizolację** obramienia grobowca w partiach wewnętrznych „od środka” w strefie od ławy fundamentowej do 2/3 wysokości obramienia . Wskazana zaprawa mineralna w kolorze szarym np. np. Remmers wp flex 2k (Elastoschlämme 2k)
- 1.13. wykonać zabieg hydrofobizacji elementów betonowych w celu zabezpieczenia przed wnikaniem wody opadowej preparatami krzemooorganicznymi, rozpuszczalnikowymi nie powodującymi zmiany kolorystyki materiałów -np. SNL firmy Remmers

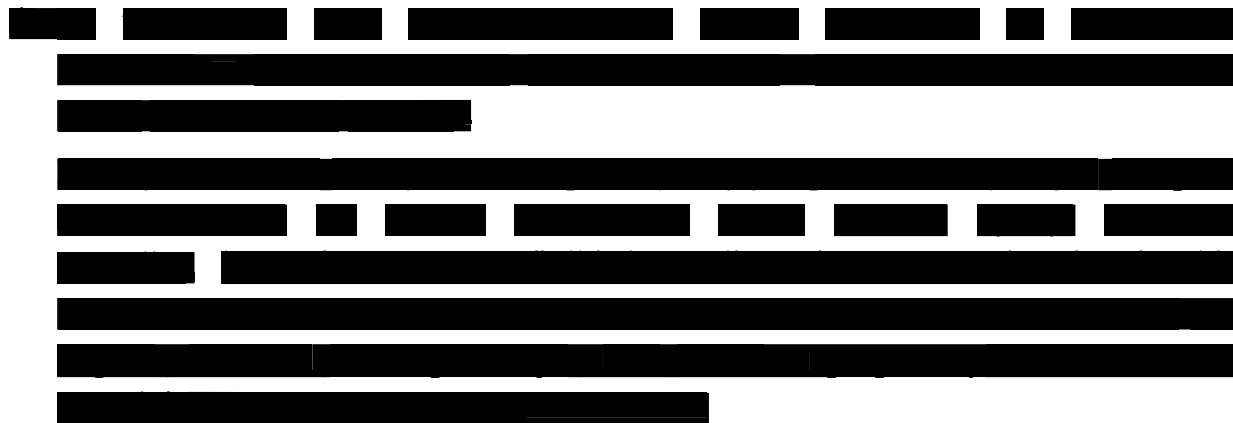
2. Konserwacja płytek z wapienia ölandzkiego

- 2.1 oczyścić powierzchnię płytek przy pomocy przegrzanej pary wodnej
- 2.2 wypełnić drobne ubytki zaprawą imitującą kolor i rodzaj kamienia - zalecane zaprawy na bazie nieżółknących żywic epoksydowych z użyciem kruszywa marmurowego i pigmentów mineralnych,

- 2.3 wykonać zabezpieczenie powierzchni wapienia np. przez wgrzewanie w powierzchniowe płytek past na bazie mikrowosków,
- 2.4 polerowanie ręczne .

3. Konserwacja detalu ceramicznego:

- 3.1 oczyścić powierzchnię elementów ceramicznych przy pomocy przegrzanej pary wodnej,
- 3.2 ocenić stan ceramiki i w razie potrzeby wzmocnić osłabione partie hydrofilnym preparatem wzmacniającym do podłoża mineralnych np. preparatem KSE 100 lub KSE 300 firmy Remmers,
- 3.3 wypełnić drobne ubytki zaprawą imitującą kolor i fakturę ceramiki -zalecane zaprawy na bazie spoiw mineralnych np. Restauriermörtel. zaprawa do uzupełniania kamienia i cegły firmy Remmers.
- 3.4 wykonać zabezpieczenie powierzchni ceramiki przez hydrofobizację -np. preparat SNL firmy Remmers.

5. **Przebieg prac objętych należy opisać w dokumentacji powykonawczej .** Dokumentacja konserwatorska zawierać powinna opis obiektu przed rozpoczęciem prac, oraz opis przebiegu wykonania prac i zabiegów przeprowadzonych na obiekcie wraz z podaniem zastosowanych technologii i dokumentacją fotograficzną .

VIII. ZALECENIA DLA WYKONAWCY.

- Przed złożeniem oferty Potencjalny Wykonawca winien zapoznać się z obiektem.
- Przywoływane w programie materiały są materiałami przykładowymi; dopuszczalne są inne rozwiązania równoważne (nie gorsze niż zaproponowane), wskazane jest stosowanie rozwiązań bazujących na wyrobach systemowych (produkty jednej firmy).
- Prace należy prowadzić w temperaturach dodatnich - całodobowo powyżej 10⁰ C.
- Należy ściśle przestrzegać zaleceń producentów dotyczących sposobu aplikacji preparatów i ochrony pracowników.
- Środki stosowane w trakcie prac konserwatorskich nie mogą należeć do grupy szkodliwych bądź uciążliwych dla środowiska naturalnego.
- Potencjalny Wykonawca prac remontowo-konserwatorskich powinien posiadać doświadczenie w pracach przy obiektach zabytkowych i stosowne uprawnienia do ich prowadzenia³. W zespole powinien znaleźć się konserwator posiadający doświadczenie w pracach związanych z konserwacją detalu architektonicznego.
- Prace należy prowadzić pod nadzorem [REDAKTOWANE] [REDAKTOWANE] [REDAKTOWANE]
[REDAKTOWANE] Inwestora, [REDAKTOWANE]
[REDAKTOWANE]
- **Przebieg prac objętych programem konserwatorskim należy opisać w dokumentacji powykonawczej** . Dokumentacja konserwatorska zawierać powinna opis obiektu przed rozpoczęciem prac, oraz opis przebiegu wykonania prac i zabiegów przeprowadzonych na obiekcie wraz z podaniem zastosowanych technologii i dokumentacją fotograficzną .

³ zgodnie z ze standardami określonymi w Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 czerwca 2004r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich i architektonicznych, a także innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych (Dz. U.nr 150,poz.1579).